

kulturno zgodovino, saj je ona prva nazorna priča našega kulturnega razvoja in napredka.

NG je dalje potrdilo naše narodne samozavesti. Gradivo, katero nam nudi, priča o našem višjem, duhovnem življenju v dobah, ko zgodovina molči celo o našem imenu, kaj šele o naših delih. V NG se preveč jasno čuti enotno duhovno žarišče, ki daje njenemu gradivu enotnost, da bi ga mogli iskati drugod kakor v sebi samih, ki smo bili od tisoča let, čeprav brez imena, vseeno na svoji zemlji edini stalni element, ki je preživel z izredno trdoživostjo vse slučajnosti. Naša NG je v pravem pomenu naša vidna duhovna genealogija, na katero se bomo mogli odslej sklicevati pred svetom, kadar nas bo vpraševal po naših odličnih prednikih in naših velikih delih. Mesto vojskovodij in bitk mu bomo pokazali tu zastopane predstavnike svoje kulture in mesto trofejev vojnih zmag dela njihovega duha.

NG je nazadnje prva realna, vsem vidna opredelitev naše dote, ki smo jo Slovenci prinesli z ujedinjenjem v skupno jugoslovansko kulturno zakladnico. Tudi v tem okviru je ona važno potrdilo naše samozavesti in enakopravne vrednosti, ker pri delih duha ni več drugega merila kot merilo človeške pomembnosti. Skušnjo svoje zrelosti v njenem področju pa smo, tako smo prepričani, v NG ponovno in neutajljivo prestali.

Poleg univerze in znanstvenega društva je NG v našem sodobnem življenju nedvomno ena najbolj pozitivnih in za naše duhovno življenje najbolj pomembnih postavk.

JAKOB ŠOLAR

KRIZA DUHA

Pred nekaj leti smo občutili, kakor da smo najhujše nasledke vojske že preboleli in da se po mučnem neredu in zmedi prvih povojnih let vračamo v reden tok življenja. Nenadno pa se je pokazalo, da je bila ta umiritev le navidezna, da ni pomenila ozdravitve, marveč se je zaostрила v novo krizo, ki je v duhovnem pogledu skoraj hujša od vojske same. Kdor zna prav ceniti stvarilno silo duha, se z grozo vprašuje, kako preboleti tudi to preizkušnjo, ne da bi oskrunili svoje najsvetejše, svoje prepričanje.

I

Koj po vojski smo doživeli zelo živahno reakcijo duha proti vojnemu mehanizmu in zvezanosti. V umetnosti, znanosti, nazorih o svetu, človeku, družbi in Bogu so se javljale najrazličnejše smeri, ki so se pač močno ločile po svoji vsebini, a jim je bila večja ali

manjša iskrenost v iskanju odrešilne resnice vendarle skupna. Iz vseh si čutil težnjo in izrazito voljo po nečem novem, velikem, vse ljudi obsegajočem, a rastočem iz posameznikovega prepričanja, ne iz pri-seganja na organizacijska gesla. Bilo je pač naravno, da se je ob takem mišljenju družba bolj drobila kakor družila, da so se uveljavljali posamezniki, a je marsikdaj trpela skupnost.

Mnogim je to drobljenje in cepljenje v skupine sloneče na notranjem soglasju pomenilo pogubno slabost, ki jo je treba odpraviti s silo organizacije, v bistvu torej istim sredstvom, ki je slonela na njem vojska. Tako so se pojavili v Evropi »duce-ji« in »Führer-ji«, ki so zbrali okrog sebe močne armade in začeli urejati svet z močno roko. Pojavili so se diktatorji na skrajni levi in skrajni desni, začel se je za današnji čas najznačilnejši beg v skrajnosti.

Bilo bi zanimivo poiskati prave vzroke temu begu; zanimivo bi bilo proučiti, kako je mogoče, da so v tako izrazito kulturnih zapadnoevropskih državah mogli uspeti s svojimi gesli razmeroma šibki duhovi. Gotovo je, da so iz vojske popolne gotovosti in čisto določenega vodila vajeni ljudje v obilici nazorov in mnenj čutili nejasnost, negotovost in nedelavnost, ki so jim bile vir osebne nezadovoljnosti. Najgloblji vzrok temu begu v skrajnosti, ki nikoli ne dojame celotne življenjske problematike, marveč vedno enostransko pretirava, pa je vsekako porušena vera v metafizični red v stvarstvu. Če današnji ideologi prenašajo središče svojega svetovnega nazora od nekih vsega človeka obsegajočih, od človeške samovolje neodvisnih božje-naravnih osnov v samo socialno, nacionalno ali drugačno območje problemov, tedaj se celota izmaliči, harmonija poruši. Taka skrajnost ima pač lahko videz radikalnosti, ima lahko mik sodobnosti, a vendar nosi v sebi žig trenutne prigodnosti, kal smrti, ker je meteor, odtrgan od središča.

Posledice tega bega v skrajnosti so za duhovno kulturo zares žalostne. Čeprav sta si skrajna levica in skrajna desnica po svoji vsebini čisto različni, sta si vendar v metodah in gledanju na poedinca hudo podobni — les extrêmes se touchent. Ena in druga zahteva od poedinca brezpogojen pristaneč, popolno podređitev in asimilacijo, čeprav je taka mnogokrat izven moči posameznikove volje. S tem uvajajo v duhovni svet isti disciplinski mehanizem, ki ga poznamo iz vojske, le s to razliko, da ga vojska ni aplicirala na strogo kulturno območje duha, marveč pretežno na fizično gospodarsko stran življenja. Ena in druga med skrajnostmi izključuje vsak drugačen nazor, je po svojem bistvu ekskluzivna in nestrpna. Kaže nam to ruski boljše-vizem v isti meri ko nemški nacionalizem. V svojih ciljih in sredstvih slonita oba na samo materialnih osnovah, kolikor ne dvigata svoje doktrine iz sfere samega razumskega opazovanja v sfero vere.

S takim nasilnim uniformiranjem duha uničujejo v poedincu tisto svobodo mišljenja, ki je prvi pogoj vsakemu duhovnemu razvoju, pogoj zlasti vsake umetnosti, znanosti in svetovnega nazora. Ne samo

da premnogim onemogočajo izražanje osebnega prepričanja, v resnici spodrezujejo žile vsemu kulturnemu razvoju, ki se more vršiti uspešno šele ob dopolnjevanju različnih mnenj in nazorov, ker se le v taki borbi spraščajo in zraščajo vse narodove stvarilne sile v celoto.

II

Ob krščanstvu, ki tvori temelje dosedanje zapadnoevropske kulture, sta se pojavila nacionalizem in komunizem, dve novi struji, ki sta se javljala pač tudi doslej v preteklih stoletjih, a ne kot samostojna, vse življenje urejajoča principa, marveč le kot bolj ali manj izraziti politično-gospodarski smeri brez nasprotja krščanski kulturni osnovi. Danes pa se zdi, da sta se dvignila daleč preko tega okvira, da sta se odtrgala od tega prvotnega središča in si lastita moč, da zadovoljita človeku vse individualne in družabne zahteve. Dasi sta si neizprosno sovražna po svoji vsebini, stojita oba v dosti določenem nasprotju s krščanstvom in ga izrivata iz javnega kulturnega dela. Če s te strani motrimo dobo, moramo ugotoviti, da je prelom tako popoln in velik, kakor smo ga doživeli ob prelomu iz staroveškega poganstva v krščanstvo. Zato ni čuda, da se loteva vseh, ki jim je krščanstvo nepogrešljiva življenjska dobrina, nemir in skrb, da iščejo iz te srčne stiske rešne poti. Dokler ostaja to vsakemu zase osebna problematika, je rešitev marsikomu lahka, a postaja težka in odgovornosti polna, kolikor smo jo dolžni rešiti za bodočnost.

Brez dvoma nam je mnogo škodovala pri vplivnosti na razvoj sodobnega življenja neka lagodna zavest neporušljive in večne resnice, vsled česar so se radi ogibali trdemu delu ob vedno močnejših novodobnih tokovih in jih omalovaževali. To je bila mnogokrat malo modra prevzetnost bogatega posestnika, ki se je smejal neutrudljivemu ubadanju ubogega bajtarja, a se zanašal preveč na posest in premalo na delo. Tako nam bogata posest ni več rodila obilnega sadu in mnogi so obupali nad njo, da ni več mogoče živeti ob njej.

Velika naloga sodobnega krščanstva, posebej tistega v katolištvu je prav v tem, da dokaže, da je še vedno zmožno reševati človeku osebno in socialno problematiko življenja. Njegova vsebina je čisto samosvoja, vso resnico obsegajoča, zato je ne moremo družiti z nobeno skrajnostjo, čeprav obsega tudi njihove pozitivne vrednote. Ravno v tej raznolikosti in mnogostranosti je moč krščanstva; iz njih bi morala v vseh časih in v vseh smereh rasti stvarilna moč, ki pa vedno ostaja strnjena s središčem in se nikoli ne trga v skrajnosti. Zato nimajo prav tisti, ki bi hoteli reševati katolištvo s tem, da ga silijo v eno ali drugo skrajnost, prav pa tudi tisti ne, ki beže pred dejanskimi življenjskimi zahtevami, kakor da jih more krščanstvo z mirno vestjo prepuščati samim sebi, kakor da tako važna vprašanja krščanstvu niso mar.

Nobena izmed sodobnih skrajnosti — ne nasilni nacionalizem ne komunizem — ne dopušča kake osebne svobode. Vrednost človeških dejanj presojata izključno po svojih organizacijskih juridično pozitivnih gestih, preko njih nimajo nobene vrednosti. Izključno po njih se presoja vse kulturno delo, izključno po njih celo osebna vrednost človekova; samo tako je mogoče razumeti tako brezobzirno uničevanje splošno priznanih kulturnih dobrin, ki ne pospešujejo ali celo nasprotujejo njihovim težnjam; samo tako je mogoče razumeti tako brezobzirno preganjanje ljudi, ki jim ne služijo.

Če s te strani pogledamo krščanstvo, moramo vendarle priznati, da je pri vsej svoji dogmatični dognanosti vendarle čudovito vzvišeno nad tako nasilnim pojmovanjem človeškega duha. Pač ima svojo objektivno normo, tudi svojo striktno organizacijo, ali uzakonjeno ima tudi svojo subjektivno normo, ki je posamezniku neposredni vodnik, ki je za subjektivno presojo dejanja in človeka najodločilnejši moment: vest. Priznanje te norme se mi zdi v dobi takega grobega nasiljevanja duha tako svetel in velik moment v krščanstvu, da je vreden vsega vpoštovanja. Zakaj po njej je zavarovana človeku osebna svoboda mišljenja in dana možnost tudi drznega iskanja. Vsako podrejanje katerikoli človeški oblasti in odredbi je možno le v skladu z njo, sicer je subjektivno nedopustno in slabo. Prav v tej strnitvi objektivno danega sistema in subjektivno zagotovljene svobode vidim veliko možnost razvoja v krščanstvu. S tem svojim priznanjem vesti kot najvišje subjektivne norme je krščanstvo danes najodločilnejši zagovornik svobode duha, ki sta jo pogazili obe skrajnosti.

Važnosti te velike resnice bi se morali danes mnogo živeje zavedati, kakor se je zavedamo. Gotovo je važno, da varujemo čistost svojega nauka pri zmedi, v kakršni živimo, ali pri težkem delu utiranja novih spoznanj in potreb bi morali prav tako upoštevati subjektivno merilo. Po tem subjektivnem merilu hodijo morda mnogi zelo blizu nas, čeprav so nam objektivno daleč. Prav zaradi tega subjektivnega merila mora biti katoličanu vsako nasiljevanje duha tuje, prav zaradi njega je osvajanje družbe po zunanji sili ali demagogiji v notranjem nasprotju z bistvom krščanstva. Zato tudi nimajo prav tisti, ki dokazujejo notranjo nesvobodnost katoličana iz objektivnega dogmatičnega reda, kadar govore o subjektivnem udejstvovanju; zakaj tedaj je vezan po svojem vestnem prepričanju prav kakor vsak resen človek. Objektivni red ga veže toliko, kolikor se javlja v vesti.

Morda bi se ob tej veliki resnici mogla pomiriti vedno hujša nasprotja, ki se javljajo med levico in desnico tudi v katoliških krogih. Vsekako bi morala ob njej izginiti težka atmosfera, ki meji že na tisti prepad, ki ga srečujemo med levico in desnico v nekrščanskih skrajnostih. Gotovo pa je, da s pribijaštvom in nasilnim nastopanjem moremo samo poglobiti prepad med obstoječimi nasprotji v družbi, kar prav gotovo ne prinaša ozdravitve časa. Naša velika

dolžnost v tej težki preizkušnji duha bi bila, da ne silimo v skrajnosti, marveč smo radikalni v sredini, čeprav je to malo mikavno v današnji dobi. Radikalni moramo biti prav tako v ljubezni, kakor sta oba ekstrema v sovraštvu in nasilju; radikalni moramo biti v svojem priznavanju duhovnega sveta, kakor sta oba ekstrema radikalna v negaciji njegovi. Samo s takim širokim pojmovanjem katolištva moremo pomagati sodobnemu človeku iz obupne krize duha, moremo hraniti največjo dobrino duhovne svobode zapadni Evropi, da jo ji damo, kadar bo zopet zahrepenela po nji.

JOŽA VOVK

PRIHOD

Kot luč neznana v tegobo noči razlita
prišel, Gospod, si mimo koč, obdan
od legij angelov, kadilnice nosečih.
Stopil si mimo milijonov duš klečečih
na tleh, vseh sključenih, drhtečih.
Ob koncu vasi obstal si nem, čakajoč,
da vrata moje hiše se odpro in vstopiš.

Skoz zavese prav do tal spuščene vidim
drhtečo množico, pojočo psalme svetih,
roke stegujočih, v tvoj plašč ujetih.
V moj blede hram lovi se vstopna pesem.
Lesene stene v daljo se razmikajo,
strop se naglo dviga, širi se v nebo.
Oči mi v svetem videnju usihajo,
o, pal bom, pal bom na zemljo:
Moj greh, moj greh, o véliki moj greh —

O, zdaj ni senc, ne sten in ne zaves,
povsod je luč, povsod je del nebes.
Kot da sem z romanja se skrušen vrnil.
Še meni s sinjim trakom ledja zdaj prepaši,
še meni zlato daj kadilnico v roké,
za strežnika ti bom pri sveti maši.